

Running head: Nu var det 1928

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser
om studenters agerande vid prov.

[Manuskript 2003]

Lars-Erik Nilsson

Högskolan Kristianstad

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser
om studenters agerande vid prov.

Nu är det slut med fuskandet vid Uppsala universitet. Efter att ha upptäckt att det förekom att studenterna använde sina mobiltelefoner för att fuska har man installerat mobiltelefondetektorer i tentasalarna, skriver TT. Detektorerna känner av när någon ringer till eller från en mobiltelefon i närheten och ger då ifrån sig ett avslöjande pip. (Nilsson, 1996)

Syftet med den här artikeln är att göra historiska nedslag och teckna en bakgrund till den diskussion om fusk och omoral i samband med examinationer som börjat föras i media men också vid olika lärosäten, i den svenska ungdomsskolan, och bland forskare under det senaste årtiondet. Vad som söks är pusselbitar i vad man med Foucault skulle kunna kalla en examinationens sanningsdiskurs och den speciella form av avvikelse som ofta benämns fusk. Skrivnen i början av ett millennium vars början rymmer Enronaffären, fiffel med bevis om illegala vapen i Irak, och för svenskt vidkommande korruption i den så kallade Skandiaaffären så kan det kännas något märkligt att fokusera på fusk i utbildningsvärlden. Möjligen medför dessa affärer, som utgör exempel på vad C Wright Mills (1963) kallar strukturell omoral, ett ökat intresse för fenomenet fusk snarare än en relativisering av allvaret med fusk vid prov.

Det inledande citatet, som är taget ur en sammanställning av telegram i Computer Sweden, pekar på att det finns en oro för ökat fusk i samband med prov, som gärna knyts till frågor om teknik. Millenniumet har bland annat startat med rapporter från Högskolverket (2002, 2003) om att antalet studerande vid svenska högskolor och universitet som avstängts för vilseledande i samband med prov och bedömning har ökat. Främst talas det om plagiering i media. Det görs kopplingar till "cheats" i spel och nedladdning och kopiering från Internet som

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

påstås påverka ungdomars moral och bereda vägen också för fusk vid examinationer. På samma sätt diskuteras utvecklingen i skolan med en oro för hur information från Internet kan utnyttjas. Allvaret kan också illustreras med rapporter i media från april 2003 att de nationella proven för grundskolans högstadium fanns tillgängliga på Internet (Sundström, 2003; Utbrett fusk, 2003). Faktumet att de nationella proven fanns på Internet och att adressen snabbt skickades mellan elever gav en tillräcklig grund för att media skulle presentera händelsen som om den orsakats av den nya tekniken. Skolverket tillsatte snabbt en utredning om hur spridningen kommit till stånd och hur liknande händelser skulle kunna motverkas. Medan spridningen underlättades av Internet visade det sig att det snarare var brister i hanteringen av provet som fått innehållet att läcka ut. Först i ett senare skede hade det gjorts tillgängligt för Internet.

Rapporterna såväl från Högskoleverket som från Skolverket visar att aktörer inom utbildningsväsendet står inför ett dilemma där argument kan hämtas både för och emot användning av Internet. Det verkar rimligt att anta att rykten om fusk med hjälp av modern teknik också sprider oro bland elever, lärare och berörda myndigheter kring frågor om kvalitet, rättvisa och moral. De verkar dessutom ge luft åt föreställningar att det var bättre förr. På så sätt ansluter diskursen till en tidlös diskurs om uppväxande generationers moral där den föregående generationens känsla för god etik alltid var bättre och till en diskurs om teknik som betonar möjligheter hos tekniken som utgör hot. Som exempel kan nämnas Sokrates syn på skriften (Platon, 1997) och de reaktioner som mötte vissa lärare som började använda miniräknaren i skolan (Säljö, 2000). Antalet fall som rör ”traditionella” fusktekniker som att skicka fusklappar eller titta över axeln ligger emellertid enligt Högskoleverkets rapporter på konstant låg nivå. Det är ökningen av fall som rör plagiering, otillåtet samarbete och förekomsten av fusk i samband

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

med nätbaserade examinationer som verkar bidra till föreställningen att introduktion av ny teknik ofta kopplats till föreställningar om fusk.

Styrningsrationaliteter och styrningstekniker

I ett sociokulturellt perspektiv blir det svårt att tala om fusk som ett naturligt fenomen som har en innebörd utanför den verksamhet där kategorin tillämpas. Vad vi lär, de former vi lär i och de artefakter vi använder till stöd för lärande förändras ständigt (Säljö, 2000). Det gör också de former vi examinerar våra studenter under. Utbildning och examination arrangeras i former som varierar i historien och som tjänar olika utbildningspolitiska mål. Examinationer är tekniker för att mäta lärande har och bör alltså ses som aktiviteter som är situerade i särskilda verksamheter, i särskilda historiska kontexter. Ibland har intresset för att mäta förmågan att memorera innehåll, förmågan att disputera, förmågan att hantera representationer eller förmågan att skriva unika texter dominerat.

Fusk, styrningsrationalitet och styrningsteknik

Hur kommer det sig att fusk blir ett problem i utbildning? Utifrån Foucault (1980, s. 174ff) kan man se examinationen som ett led i vad han kallar biopolitik. Foucault använder begreppet biopolitik för att beskriva en särskild sorts politik som syftar till att skapa och forma människor utifrån en given styrningsrationalitet och en del av hans projekt bestod i att avtäckasådana rationaliteter och de metoder som kommer till användning när politiska rationaliteter skall uppnås. Historiska tillbakablickar betraktas av många som redundanta men Foucault menar att ”experience has taught me that the history of various forms of rationality is sometimes more effective in unsettling our certitudes and dogmatism than is abstract criticism” (Foucault, 1994, s. 323)

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

Foucault pekar ut det demokratiska styrelsesättet som ett styrelsesätt som utformas för att administrera levnadsförhållanden utifrån styrningsrationaliteten av alla för alla. Politikens insatser och inriktning legitimeras genom att de är till för befolkningens bästa. Utifrån en styrningsrationalitet kan man identifiera problem, orsaker till dessa och hur de kan lösas. Sanningsdiskurser byggs alltså upp av problem deras orsaker och lösningar. Människors socialisering in i ett samhälle där de bidrar till att styra sig själva kan ses som ett sådant problem där teknologier (kunskaper om) och tekniker (sätt att) styra utvecklas. Utbildning kan legitimeras genom att den är till för att säkra samhällets reproduktion och examinationen med att den skall garantera utbildningsverksamhetens kvalitet. Disciplinregler kan därmed motiveras genom att de bidrar till en rättssäker examination.

Avvikelse som fenomen

Studiet av fusk omfattar en rad discipliner och söker förklaringar utifrån så vitt skilda perspektiv som biologin och individens genetiska förutsättningar, som sociologi och inflytande från samhällsliga strukturer och socialpsykologi och inflytande från social inläring. Till de centrala frågeställningarna hör om människan är en rationell varelse i Hobbes mening som väljer sina handlingar, om dessa bestäms av individuella anlag som i Lambrosos (Einstadter och Henry, 1995) biologiska determinism eller genom samhällets villkor som till exempel i Mertons (1938) anomiteori. Till de frågor som är relevant i ett utbildningssammanhang hör också de som fokuserar på i vad mån fusk är ett inlärt beteende och i så fall hur det lärs in. En teori som tar sin utgångspunkt i individers inläring är Sutherlands (1939) "theory of differential association". Enligt denna lär vi oss hur vi skall bete oss genom inflytande antingen från personer som tar avstånd från kriminella beteenden eller från personer som accepterar kriminella beteenden. Att befinna sig i miljöer där fusk är accepterat får därmed en avgörande betydelse för hur man ser på

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

fuskande. Cressey (1952) argumenterar för att det inte finns ett rakt samband mellan individers avvikelser och dominerande värderingar och handlingar i deras omedelbara omgivning. Individer som exponeras för olika värderingar ställs inte in för eller mot avvikande beteenden. Individer som står inför möjligheten att fuska gör val baserade på olika former av överväganden. Det finns ett rationellt moment där individen bedömer handlingens moraliska laddning, vilka risker den medför och vilka fördelar den kan ge för att ta några exempel. Sykes och Matza (1957) har en motsatt utgångspunkt. De slår fast att en majoritet människor stödjer moraliska och rättsliga regler. Därmed behövs förklaringar till varför de ändå bryter mot dessa. En förklaring är att människor lär sig neutralisera argument för att följa regler när de finner det nödvändigt. Det kan handla om argument för alternativa regelsystem, för att handlingen inte skadar någon eller för att den är nödvändig för att nå ett högre mål. Teorier av den typ som Sutherland (1939), Cressey (1952), och Sykes och Matza (1957) förespråkar bygger alla på interaktionistiska perspektiv. Ett grundantagande är att vi lär oss att förhålla oss till regler och normer i interaktion med andra. Det som skiljer är såväl författarnas ontologiska utgångspunkter som hur man förklarar avvikelser.

Kohlberg tar ett utvecklingspsykologiskt perspektiv på denna form av inläring och menar att det finns en utveckling mot högre former av moral och att kognitionen har en central betydelse för denna utveckling. Genom att ta en utgångspunkt i mognad och utveckling kan man säga att Kohlberg har en fot såväl i ett biologiskt orienterat som ett socialt perspektiv. I det prekonventionella stadiets lägre form bestäms handlingar av rädsla för straff i dess högre av önskan om belöning. På det konventionella stadiet är man regelstyrd och i dess lägre form följer man samhällets regler för att vara till lags medan man följer auktoritet bland annat som följd av de belöningar det ger i stadiets högre form. På det postkonventionella stadiet kan man säga att man omfattar reglerna och handlar utifrån vad man anser är rätt. Sett i ett utvecklingsperspektiv

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

skapas olika förutsättningar för att undvika fusk genom moralisk mognad. Man kan säga att teorier av ovanstående natur intresserar sig mer för skäl till avvikelser, till exempel fusk ur ett regelperspektiv än hur avvikelse eller fusk konstitueras till exempel i förhållande till den värld studenter skall socialiseras in i.

Eglin och Hester (2003) tar istället sin utgångspunkt i de utsagor människor gör om ett brott, och hur olika aktörer kategoriserar brottet och andra människor som varit inblandade eller berörs av brottet. Författarna ser kategorisering som en retorisk aktivitet där olika anspråk ställs mot varandra. I denna aktivitet kan en handling kategoriseras som ett brott, ett vansinnesdåd, ett massmord, en eller en politisk protesthandling och den som begått handlingen som galen, politiskt medveten, som vapenfixerad för att ta några exempel. Eglin och Hester pekar också på hur situationsberoende dessa kategorier är. Såväl kategoriseringen av handlingens karaktär som den som utfört handlingen förändras genom de diskurser de blir en del av.

Fusk i Internet och tidningsrapportering

Fusk i högre utbildning framställs ibland som ett regelbrott med allvarliga (HSV, 2001) konsekvenser även om risken att bli upptäckt bedöms som liten (Haines, Diekhoff, LaBeff & Clark, 1986, s 345). Ett tecken på det intresse frågan väcker är dess synlighet på Internet. När jag förberedde en föreläsning om användning av Internet i skolan 1997, fann jag mer än tusen träffar för "cheating" AND "education" på Alta Vista. Samma sökning idag 2003-08-29 gav 456.348 träffar vilket pekar på en kraftig tillväxt av information. Länkarna leder till många olika typer av källor från vetenskapsartiklar till rapporter, policydokument, annonser till "term paper sites", tidningsartiklar och inlägg i forum. En sökning samma datum efter tidskriftsartiklar i databasen ERIC gav 284 träffar varav flertalet var diskussionsartiklar som antingen tog upp moralfrågor relaterade till fusk eller gav exempel på hur man kunde arbeta för att komma tillrätta med

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

problemet. En sökning samma datum i tidskriftsdatabasen artikelsök gav 43 artiklar. Artiklarna beskriver hur skolor fuskar med bidrag, men också hur studenter fuskar vid prov genom att ta med fusklappar, plagiera texter från Internet eller utnyttja modern teknik som programmerbara räknare och mobiltelefoner för att fuska. Det uttalar dessutom förhoppningar att teknik kan användas för att stoppa fusk som i det inledande citatet.

Medan dessa sökningar ger god utdelning ger en sökning i Rixlex, en databas som innehåller protokoll, motioner, propositioner och andra riksdagsdokument endast 46 träffar för åren 1993-2003. Endast en del av dessa rör trots söksträngen "Fusk\$ OCH Skol\$" fusk i skolan vilket bland annat förklaras av att protokollen löper över samtliga politiska områden. Många dokument innehåller allmänna kommentarer om fusk med skatter och avgifter eller i kommunal förvaltning eller fusk relaterat till skolan som organisation. I några fall berörs behovet av att skolan som organisation bidrar till att socialisera ungdomar till att inte fuska. Den tydligaste referensen till fusk vid prov förekommer i en debatt (Riksdagsprotokoll 1998/99:80) där den före detta utbildningsministern och moderata riksdagsledamoten Beatrice Ask framför åsikten att man inte längre kan lita på nationella prov eftersom de hanteras på ett sådant sätt att svaren går att hitta på Internet. Dömt utifrån mängden verkar inte frågan prioriterad på det rikspolitiska planet trots Asks allvarliga ifrågasättande av nationella prov.

Utbildning och begreppet fusk

Den som söker på Internet märker med andra ord att fusk är ett synligt fenomen, men att intresset i första hand rör offentliga personers fusk, fusk i affärssammanhang eller i privata relationer, inte fusk vid prov. Det finns en spridning av innehåll från texter som rör strukturell till vardagsnära (o)moral som pekar på att det finns ett allmänt intresse för människors handlingar,

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

hur de kontrolleras och värderas. Detta intresse inkluderar hur vi skall förhålla oss till och klassificera vissa studerandehandlingar ur ett moralperspektiv.

Det har en betydelse hur vi talar om fusk. Genom definitioner gör vi anspråk på vad något är. Samtal om fusk i samband med prov försvåras enligt Kibler (1993, s 253) av att det saknas en gemensam definition. I vetenskapliga undersökningar betraktas begreppet vanligen som självförklarande och de processer genom vilket begreppet konstitueras lämnas åt sidan. Bricault (1998), som istället väljer att tala om "academic dishonesty" menar att det är svårt att ge en entydig definition med tanke på hur mångfacetterat begreppet är. Många förlitar sig därför på "legal or dictionary definitions or fall back on metaphors or analogies" (p. 3) Det är inte det ontologiska antagandet om en objektivt förekommande företeelse som vi kallar fusk som står i fokus utan vad som förtjänar att betraktas som fusk. I Högskoleförordningen (SFS, 1993:100 , kap 10), till skillnad från den svenska ungdomsskolans regelsystem, betraktas fusk som ett disciplinproblem. Den särskilda handling som gör att fusk kvalificeras som ett disciplinproblem är försök till vilseledande. Detta innebär att en och samma handling kan betraktas olika beroende av om aktiviteten utgör ett försök till vilseledande eller ej och att en sådan bedömning måste göras utifrån examinationssammanhanget . Högskoleförordningen medger att disciplinåtgärder sätt in mot de handlingar som utgör försök till vilseledande.

Fusk vid examination som historiskt fenomen

Forskning om fusk är omfattande, under senare tid med fokus på plagiering (för exempel se Bushway & Nash, 1977; Davis, Grover, Becker & McGregor, 1992; Crown, & Spiller, 1998; Franklyn-Stokes & Newstead, 1995; Whitley, 1998). Kina beskrivs i vissa fall som fuskets vagg eller kanske snarare som den plats varifrån vi har skriftliga källor som bevis för att man talade om fusk i samband med prov. Enligt Elman (2000) var fusk något som togs för givet i samband

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

med examinationer och som myndigheterna satte in en rad åtgärder mot. Plagiat fall skall ha funnit redan på 1200-talet och Elman listar förseelser som att köpa uppgifter i förtid, muta vakterna, ta in fusklappar och utge sig för att vara någon annan (s. 196). I litterära diskurser om moral beskrevs vakterna som skurkar och fuskarna som hjältar som bemästrade allehanda knep. Man kan alltså tala om fusk vid examinationer som ett beteende som vann gillande hos allmänheten men inte hos myndigheterna. Samtidigt var examinationerna en viktig angelägenhet. För den kejsrerliga administrationen erbjöd den en möjlighet att rekrytera såväl kunniga som lojala ämbetsmän och ofta att därmed knyta band till olika släkter. För de som lyckades med examinationen väntade ett välavlönat och säkert arbete. Insatserna var höga och belöningen var stor för de som lyckades. Därför hände det att provdeltagarna gjorde uppror och brände ner examinationslokaler när de ansåg att vakterna gripit in på ett felaktigt sätt eller att vissa hade gynnats.

På motsvarande sätt var det i USA. Horowitz (1987) pekar på en konflikt mellan utbildningsinstitutionens intresse och studenternas. En stor del av studenterna befann sig vid college för att delta i det sociala livet. Att gå till föreläsningar var priset man måste betala:

Faculty and students faced each other across the trenches. If cheating was needed to win the battle, no shame inhered in the act. (s. 12)

Fusk är ett relativt nytt begrepp i det svenska språket. Den första noteringen skall enligt SAOB vara från 1807 och finns i Westes, Svenskt och Fransyskt Lexikon. Den första betydelsen rör då ”att göra saker på fusk”. SAOB visar på kopplingen till slarv, haftsverk, dåligt genomförda uppgifter och liknande är tydlig med hänvisning till Snellman (1842) som talar om dålig poesi och Wetterbergh (1847) och Hagberg (1851) som talar om dåligt utfört arbete och Tegner (1840, i Wrangel och Böök, Samlade Skrifter 1840-46, 1925) som föredrar monarki framför

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

demokratisk fusk. Att fuska i något kan betyda att göra något man inte tränats eller utbildats för. Det finns också referenser till fusk som en moraliskt betänklig verksamhet. I Weste (1807) talas om fusk i spel. Ödman och Engström som omnämns i SAOB talar om valfusk och akkt fuska i skolan. Fuskbegreppet tycks alltså ha sina rötter i slarv och dåligt genomfört arbete snarare än i direkt olaglig verksamhet, men också som en form av bedrägeri. Det senare kan ses som ett konkurrerande begrepp som kan dateras åtminstone tillbaka till 1700-talet. Inte heller att bedra någon tycks behöva innebära att göra något olagligt men bedrägeri tycks ha en starkare koppling till en omoral som står i strid med vad som är lagligt tillåtet. Begreppet en mer direkt koppling till det begrepp ”vilseleda” som används för att beteckna disciplinförseelser i samband med bedömning av studieprestationer i Högskoleförordningen (1993:100, 10 kap 1§ första stycket p 2). Studenter uppträdande kopplas där till en bedräglig handling snarare än till slarv eller bristande förmåga.

Två tidiga fuskfall och en tidig fuskdebatt

Vid denna punkt vill jag ta ett steg tillbaka två tidiga fuskfall och en allmän diskussion i media runt studenters fusk. Svensk forskning om fusk i utbildning lyser med sin frånvaro och till de få referenser som finns om svenska studenters fuskande finns en slutsats i Parrs (1936) studie där det påstås att “the students who claimed to be of Scandinavian descent were much more honest than the average of the group and considerably more honest than any other nationality classification” (321). Detta ger en bakgrundsbild till Björklund and Wenestams (1999) antagande att åtminstone finska studenter kan ha en lägre fuskfrekvens än studenter från engelsktalande länder samt kan ge ett perspektiv till Pecoraris (2003) konstaterande att den svenska utbytesstudenten i hennes undersökning hade problem med att tillämpa akademiska skrivregler. Vad kan man säga om svenska studenters (o)moral vid tiden för Parrs studie?

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

Intro – Moraliskt fördärvade och vanliga fuskare

Året 1928 framstår i ett historiskt perspektiv som startpunkt för ett ovanligt stort medialt intresse för fusk. Intresset kulminerar när studenter vid folkskoleseminarierna såväl i Härnösand som Luleå ertappas med att ha fuskat. Härnösand blev det fall som drog till sig ett större medieintresse när det visat sig att samtliga studenter i sista årskursen hade fuskat vid den avslutande examinationen. När lärarna bedömde uppgifterna fann de delar som i ovanlig utsträckning hade påverkats av kurs- eller annan litteratur. I ett av fallen verkade en student ha plagierat en bok sida efter sida. Detta väckte misstankar bland lärarpersonalen och en undersökning blev genomförd.

Det som rapporterades i pressen var att man ”konstaterat en fuskaffär av hittills oanade proportioner i svensk skolhistoria” (Bedrägeri vid, 1928, 413). Framställningen innehåller många intressanta detaljer:

Före skrivningen hade elever i högsta klassen samlats till sammanträde, där allt försiggick efter parlamentariska former, och kommit överens om att genom en subskriberad penning muta en av de vid skolan anställda (ej lärare), vilken därefter skulle hjälpa eleverna att få kännedom om de lappar, på vilka ämnena, som skulle givas i examen, funnes uppskrivna. Så långt gick allt bra, och fullproppade med vetande i sina resp. utvalda ämnen stegade de blivande folkskollärarna till skrivningen! (413)

En detalj värd att framhålla är hur texterna förutom beskrivning av handlingar också använder mängduttryck för att positionera studenter och andra aktörer som grupp. Man talar om studenter från avslutningsklassen som mutar en vaktmästare att få tillgång till uppgifter inför slutexamen. Formuleringen gör det relevant att det handlar om sistaårsstudenter och att det var fler än en student, men frasen ”elever i högsta klassen” klargör inte om det rörde sig om några få

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

eller om alla var involverade trots att dessa uppgifter fanns tillgängliga i kollegieprotokollen. Inga generaliseringar görs från den utpekade gruppen av studenter till hur studenter kan tänkas vara som grupp. Kategoriseringen av studenternas handling pekas tydligt ut som något mer än fusk. Det handlar inte enbart om att få förhandsinformation om uppgifter. Det handlar också om att muta en tjänsteman. Dessutom betonas att det är en planerad handling som skett under "parlamentariska former". Spector och Kitsuse (1987) talar om "scripts". Skript handlar om det vi alla känner till. Edwards (1997, s 144) menar att skript ger möjlighet för den som talar att beskriva händelser så att de framstår på ett speciellt sätt. En skriptad föreställning om diskussion och voteringar görs tillgänglig för läsaren och man kan förstå att det inte handlat om ett ögonblickets ingivelse. Sammantaget förmedlas en bild av konspiration snarare än demokratiska överläggningar där majoritetsbeslut fattas och genomförs gemensamt av en grupp konspiratörer. Den bild som förmedlas är att en handling sådan som att muta någon ligger inom ramen för vad avslutningsstudenter vid en lärarutbildning gemensamt kan besluta sig för och dessutom genomföra.

Det krävs åtminstone två aktörer för att begå mutbrott. Valet av en för att beskriva den som mutats pekar ut inte enbart lärare utan majoriteten av lärarutbildningens personal som oskyldiga. Den som tagit mutan är ett undantag och den moraliska skamfläcken har ingen utsträckning. Trots detta finns en inskjuten parentes. Den inskjutna parentesen i "en av de vid skolan anställda (ej lärare)" tjänar snarare till att förstärka och lyfta fram poängen att det inte rör sig om en lärare än till att anonymisera en skyldig. Retoriskt fungerar "Ej lärare" i det här sammanhanget som vad Pomerantz (1986) kallar en "extreme case formulation". Som sådan utesluter den lärare från anklagelser om mutor. Man kan säga att denna formulering i en facklig tidning nogsamt undviker att inkludera alla studenter och all personal men också undviker att

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

inkludera lärare över huvud taget bland möjliga misstänkta. Förekomsten av fusk hanteras annorlunda.

Fusket vid härnösandsseminariet är emellertid, enligt vad som med säkerhet uppgivits, utan att dock ännu slutgiltiga bevis förebringats, ej begränsat till detta enstaka fall. Det synnerligen litet tilltalande systemet skall sålunda ha praktiserats såväl vid tidigare examensskrivningar som vid skrivningar under terminerna. Även de terminsbetyg, som uppnåtts, ha i många fall sålunda haft grovt fusk till underlag.

Fokus riktas nu på hur vanligt förekommande studentfusk kan tänkas vara. Svaret ges eftertryck genom ytterligare en ”extreme case formulation” nämligen ”vad som säkert uppgivits”. Formuleringen mildras (jmf, Sacks, 1992, vol 1, s 44 om modifiers; Edwards, 2000, s. 348, om softeners) emellertid genom betoningen på att detta är något som säkert *uppgivits* inte något där ”slutgiltiga bevis förebringats” något som pekar på vilken mening författaren vill ge händelsen. Någon som förblir anonym i artikeln har positionerat andra studenter som inte tillhör den nämnda avgångsklassen som fuskare och gör därmed tillgängligt för läsaren att studenter i gemen kan vara fuskare, ja till och med sådana som begår mutbrott. Även här modereras framställningen, nu genom formuleringen ”utan att dock ännu”. Vad som inte är slutligt bevisat kan mycket väl, ja kan till och med beräknas bli bevisat. Som läsare lämnas vi genom uttalandenas utformning utan ”fullständiga” kunskaper om moralen vid lärarutbildningen i Härnösand. Vi får inte veta med säkerhet om fusk och omoral vid utbildningen är av strukturell karaktär eller enbart en tillfällighet. De obekräftade uppgifterna pekar ut det som en återkommande företeelse som tagit sig organiserade former använd av studenter som satt det i system för att förbättra sina möjligheter att klara examina. Denna beskrivning utsträcker

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

positioneringen till en okänd skara studenter utanför nämnda avslutningsplats och gör tillgängligt att studenter är fuskare och anstiftare av mutbrott.

Medan vi lämnas i relativ osäkerhet kring denna position bringas klarhet i hur reportern ser på studenternas verksamhet. Detta beskrivs som "det synnerligen litet tilltalande systemet" som har till konsekvens att de betyg som delats ut vid lärarutbildningen under några år har "haft grovt fusk till underlag". Som system så fläckar det av sig på hela verksamheten och ger en bild av personal och studenter som inte lever upp till de förväntningar som kan ställas på dem.

Fram till denna punkt har artikeln innehållit få normativa påståenden av en art som gör det möjligt för oss att bilda oss en uppfattning om hur lärare, studenter och annan personal bör vara och hur prov bör genomföras. Några av de oklarheter som förekommit klaras ut i ett pressmeddelande från lärarutbildningen rektor skickat till Tidningarnas Telegrambyrå. Detta telegram finns också inkluderat i artikeln liksom i handlingar förvarade vid Härnösands landsarkiv.

Fusket bestod i att avgångsklassens samtliga medlemmar enligt tidigare förmått seminariets båda vaktmästare att söka tillhandahålla dem avgångsskrivningarnas ämnen före skrivningarna, vilket synes ha möjliggjorts, därigenom att protokollsboken - enligt en uppgift av den ene vaktmästaren, vilken jag ej anser mig kunna gendriva - i väntan på snabbast möjliga protokolljustering före en min lektion lagts i en olåst skrivbordslåda i den låsta rektorsexpeditionen, en åtgärd som givetvis återfaller på mig och som orsakats av att jag ej kunnat tänka mig möjligheten av det handlingssätt från klassen och vaktmästarna, vilket nu tyvärr visat sig faktiskt.

Pressmeddelandet klargör att det inte handlar om ett fall som begränsar sig till några få elever och som saknar utsträckning i tiden. Formuleringar som "alla" och "seminariets båda

vaktmästare “ bidrar till att slå fast omfattningen. Alla elever var involverade och seminariets båda vaktmästare hade agerat å deras vägnar genom att kopiera skrivningslapparna. Studenterna bidrog kollektivt till att övertala vaktmästarna till att ta sig in på rektorsexpeditionen och ta reda på ämnen för avgångsskrivningarna i förtid. Samtidigt är rektor öppen om hur detta blev möjligt. Det krävdes mer än oärliga studenter. Det krävdes oärliga vaktmästare och ett visst mått av slarv från rektor som lämnade uppgifterna i en olåst skrivbordslåda i väntan på justering samtidigt som han lämnade rummet för att hålla en lektion. Hans bekännelse ger en beskrivning av handlingarna som överlagda och förutbestämda och öppnar därmed för positioner som slarvig, naiv och i värsta fall som lättlurad, positioner som en dåtida rektor knappast förväntas inta, som ligger kan kopplas till den tidens förståelse av vad fusk innebär men knappast bedräglig. Samtidigt positioneras studenter och vaktmästare som skyldiga till otänkbara handlingar. Det ligger helt enkelt utanför räckhåll för studenter att fuska och att muta personal (jmf Benson, 2003 om the unthinkable boundaries of self). Det ligger också utom räckhåll för anställda vid ett seminarium att hjälpa studenter att fuska. Handlingarna definieras av det som skiljer det tänkbara från det otänkbara. Det otänkbara får en särskild kvalitet när reportern återtar författarskapet.

Det inträffade blottar hos dessa elever en moralisk rutenhet, vilken är så mycket betänkligare, som de nu skulle ansetts mogna att gå ut såsom uppfostrare av vårt folks barn. En sådan mogenhet besitta de tydligen icke. Deras gärning i föreliggande fall kan nämligen omöjlig härledas ur ungdomligt oförstånd eller ur en tillfällig känslöstämning. Den utgör fastmer ett på förhand genomtänkt och väl planlagt bedrägeri. De ha varit fullt medvetna om sin oärlighet, och utförandet har skett med berått mod. De äro inga barn. De ha uppnått en ålder och erhållit en undervisning, som gör, att de mycket väl på förhand vetat om såväl det brottsliga i den handling, som de tänkte begå, som ock det ansvar, som påvilat dem.

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

Vi talar här inte om en mild form av omoral som "härledas ur ungdomligt oförstånd" eller tillvitas "en tillfällig känslöstämning". Handlingarna är inte förenliga med den moraliska resning som kan förväntas av personer i dessa studenters position. Mild omoral kopplas till ungdomligt oförstånd. En omogen student skulle kunna vara dåraktig och handla utifrån tillfälliga känslor, men dessa studenter är snart färdiga lärare och skall vara förberedda för anställningar där de skall undervisa barn. Den metafor från naturen som används för att beskriva vad de borde ha uppnått är mognad. De har åldern inne men också fått en utbildning där man kan kräva mognad av dem. Mognad och moralisk styrka är karaktärsdrag man förväntar sig från någon som utbildats för att undervisa och snart skall inleda sin lärarbana. Även mogna människor kan begå dumma handlingar men inte avgångsstudenter vid ett seminarium. Ord som "genomtänkt", "välplanerad" och "bedrägeri" kopplas till "fullt medvetna" och "med berätt mod". Placerade tillsammans skapar de en bild av det otänkbara som förtjänar benämningen moralisk rutenhet. Denna position berövar dem rättigheten att ta examen vid seminariet och att göra anspråk på att få fostra kommande generationer. Beskrivningen av studenterna och hur de positioneras kan jämföras med beskrivningen av vaktmästarna.

Icke heller kunna de skylla på de båda vaktmästarna, eftersom det är klassens samtliga elever som »förmått» vaktmästarna att biträda dem i bedrägeriet. Skulle det vara så, att eleverna med en viss summa pengar mutat vaktmästarna, för att dessa skulle göra sig meddelaktiga i förseelsen och från rektor stjäla uppgifterna för de skriftliga proven, måste detta betraktas som en för eleverna försvårande omständighet.

I denna framställning läggs all skuld på studenterna. Det som har skett har skett på inrådan av "klassens samtliga elever". Det är de som övertalat vaktmästarna att bistå dem. Om det nu är så att de har mutat vaktmästarna att stjäla informationen från rektor så är deras skuld

ännu större. De har lockat vaktmästarna att bli medbrottslingar. Att vaktmästarna har gått med på avtalet och att rektor har slarvat har ingen betydelse. Det är fakta som enbart bidra till att förstärka bilden av den röta som angripit dem. Reportern vänder sedan sitt intresse mot de ansvariga vid utbildningen, vilka åtgärder de tänker vidta och vilka slutsatser som kan dras.

Hur saken sedan skall redas upp blir närmast rektors och lärarkollegiets uppgift. Men det angår även folkskolans lärarkår. Och det måste bestämt sägas, att folkskolan icke är betjänt med lärare av dessa elevers art, och att det vore en olycka för folkskolkåren, om den skulle rekryteras med personer, som äro så renons på hederskänsla och god karaktär, att grundvalen av ett bedrägeri vilja tränga sig in i densamma.

Det betonas nu att detta är en lokal händelse. Det är rektors och lärarpersonalens sak att reda ut problemen. Den här typen av disciplinåtgärder ligger fortfarande på Kollegie- eller konsistorienivå som en rest det självstyre som högre lärosäten haft till inpå 1850-talet. Hur de löser sin uppgift har emellertid betydelse för hela folkskollärarekåren. Det är hela personalen, hela folkskollärarkåren det vill säga hela professionen som riskerar att beröras. Professionens vandel har i sin tur betydelse för hela folkskolan som berörs av hur situationen hanteras. Röta sprider sig lätt. Det som betraktats som en helhet hanteras nu som en del som måste isoleras för att begränsa riskerna för att rötan sprids. Heder och god karaktär förs fram som skydd mot bedrägligt beteende. Heder och god karaktär kan dansas men det som framhålls är att seminariet måste försäkra sig om att denna uppgift lyckas. Det är vid seminariet dessa uppgifter måste lösas. Att totalt sakna heder och god karaktär innebär att stå öppen för attacker från ondska. Den som släpps ut från utbildningen kan inte hindras tillträde till folkskolkåren och det skulle vara en olycka för kåren om sådan omoral som visats bland dessa studenter trängde sig in.

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

Vilken var tidsandan?

Händelserna vid seminariet i Härnösand kan ställas i relation till den styrningsrationalitet som Foucault (1979) kallat *omnes et singulatim*. En politik i allas namn för allas bästa. Denna politik kopplad till rationaliteter som välfärdsstaten och senare folkhemmet genomförs av olika auktoriteter varav skolan kan tjäna som ett exempel. Dessa auktoriteter bygger sin maktutövning på en rad teknologier (kunskaper om styrning) och styrningstekniker (sätt att styra). Till kunskaperna hör att skolan måste befolkas med lärare som har en särskild kunskap om barn och barns fostran men också särskilda moraliska kvaliteter. Till de tekniker som används för att kontrollera att målet nås hör examinationen vars frågor inte får avslöjas i förväg. Det finns också rättningen som bland annat inriktas på att kontrollera att texterna inte överlappar på ett sådant sätt att det förefaller orimligt att studenten skulle ha memorerat dem. Överlappningen i sig tycks emellertid inte vara ett problem.

I Härnösandsfallet beskrivs brister i dessa teknologier och styrningstekniker och hur dessa brister bidrar till att skapa avvikelser som på sikt skulle kunna äventyra utbildningssystemets integritet. Var det en isolerad händelse eller snarare ett exempel på att styrande alltid innehåller försök och ofullständigheter (Hunt & Wickham, 1994). Där det finns makt finns också motstånd som i sin tur ger effekt på politikens medel. Jag har redan i inledningen pekat på att ordet fusk förekommer i språket sedan 1800-talets början och att olika författare beskriver skolfusk utan att använda ordet så långt bak som på 1700-talet. I det följande skall jag ge några exempel på hur fusk presenterar kring 1928. Först skall en parallell historia presenteras i korthet. För att vara konsekvent skall jag hämta beskrivningen från Svensk Lärartidning:

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

Enligt N. D. A. ha 6 av eleverna i avgångsklassen vid folkskolseminariet i Luleå ertappats med fusk vid skrivningar i matematik i början av maj. Detta gäller således icke avgångsexamen, men det är i alla fall illa nog. N. D. A. säger sig hava haft ett samtal i ämnet med seminariets rektor, och denne hade bekräftat uppgiften. Den ene hade hjälpt den andre, och att fusk förelåg märktes vid granskningen av uppgifterna.

Något kollegium kommer ej att inkallas för saken, som är att hänföra till vad man brukar beteckna som vanligt skolfusk, om man också kunde vänta bättre av avgående folkskolseminarister. Det blir alltså ingen relegering för dem, men saken kommer fram vid slutkollegiet, och de fuskande eleverna komma givetvis, förklarar rektor, att få lämna seminariet med nedsatt sedebetyg. (1928, s 436)

I texten görs ett par distinktionen som medför att Luleåfallet skiljer ut sig från det i Härnösand. Först skiljer man på omfattningen. I förbigående nämns att det handlar om sex elever. De går liksom Härnösandseleverna i avgångsklassen vilket är ett av de argument som tidigare använts för att markera allvaret. Avgångsstudenter skall ha uppnått en sådan moralisk mognad att de kan vara förebilder för de elever de själva snart skall undervisa. Här talar man en passant om att man kunde ”vänta bättre av avgående folkskolseminarister”. Det finns emellertid skillnader som retoriskt markeras genom vad Billig (1996, 161-164) kallar partikularisering. Det rör sig om en del av klassen men framförallt om en vanlig skrivning i matematik inte om avgångsexamen. Det rör sig också om en speciell typ av ”fusk”. Fuskets beskrivs som att ”den ene har hjälpt den andre”, en form av samarbete som i notisen skiljs ut som ”vanligt skolfusk”. Vanligt fungerar här som en slags extreme case formulering. Det som antyds är att det finns former av fusk som är vanligt, som man kan tänka sig att normalstudenten använder.

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

Den teknik som används för att avslöja fuskare liknar den som använt i Härnösand. Fuskarna avslöjas genom för stora likheter i deras lösningar. Den teknik som används för disciplinering avviker emellertid starkt. I Luleå kallas inte kollegiet in till sammanträde enligt notisen. Det blir inte heller tal om relegering. Istället används nedsatt sedesbetyg.

Vid Linköpings folkskoleseminarium finns vid samma tidpunkt en artikel om lärare i jultidskriften Stjärnskott som ges ut av elevkåren under några år. I artikeln kommer Lektor Zetterberg till tals. Lektorn anses ta lärdom på allvar och i vad som framställs som ett skriftligt svar från lektorn till tidningen lyfts några frågor av intresse.

Det förefaller mig, som om den av läraröverflödet orsakade skarpa konkurrensen även medfört, att seminaristen i kampen för tillvaron jäktar efter höga betyg och arbetar mera på skenet av vetande än på äkta bildning. Han slår i sig en massa meningslösa detaljer, i hopp att vi lärare skola taga detta som verklig mogenhet i våra ämnen och ge fina betyg. Han besinnar icke, att denna taktik i grund och botten är fusk. Så blev exempelvis vid senaste studentskrivningen i svenska vid Hälsingborgs läroverk en elev underkänd, därför att han på förhand inlärt sin uppsats så gott som utantill från en lärobok, och hans skrivning var alltså intet självständigt arbete.

- Men fanns det inte betygsjäkt vid seminariet även förr?
- Jo, men det synes mig som om betygsjäktet skulle förrycka det redbara studiearbetet mera nu än förr, men kanske tar jag fel.

Även om vi lärare kanske sätta betyg efter just dylika detaljer, bör seminaristen fostra sig själv, så att han får mod att lägga sitt studiearbete på ett förståndigt sätt. Då skulle seminaristen få ett starkt intresse för verkliga studier, och detta skulle sätta sin prägel på hans karaktär och uppträdande. (Stjärnskott, 1927, s 9)

I tidigare avsnitt har orsaker till fusk inte nämnts. Fusk är fusk. Det kan vara av olika allvarlig art men det utgår från studenten och det är studentens uppträdande som skall styras med hjälp av medel för att upptäcka och medel för att korrigera. Nu talas om ett läraröverflöd som skapar konkurrens. Studenterna kan inte vara säkra på arbete och i jakten på arbete kan de studera så att den ”slår i sig en massa meningslösa detaljer” som inte leder till riktig bildning och som därmed kan kallas fusk. Intressant här är hur ansvar distribueras. Läraröverflödet måste rimligen betraktas som ett resultat av en central teknik för att försäkra samhället om tillgång till lärare. Lärarnas sätt att examinera och bedöma examinationer lyfts också fram som styrningstekniker som får till resultat att studenter jagar betyg snarare än bildning. Dessa examinationer beskrivs som sådana som premierar de studenter som lär in utantill. Lektor Zetterberg ser detta som fusk eftersom det inte leder till verkliga kunskaper. Fusk kan liknas vid den form som beskrivs i lexika, nämligen i första hand som slarv med arbetet, som något som får konsekvenser för samhället och framtida elever men framförallt som får konsekvenser för studentens håg till och syn på bildning. Zetterbergs invändning mot denna typ av lärande är också intressant. Det räcker inte att studenten lagt ner arbete och dessutom uppenbarligen försökt knäcka koden. Att lära utantill må vara en form av arbete men inte ett ”självständigt arbete”. Det finns en dubbelhet i lektor Zetterbergs beskrivning. När lektorn framställer det som att studenterna handlar ”i hopp att vi lärare skola taga detta som verklig mogenhet i våra ämnen och ge fina betyg” skapas en bild av att deras försök inte lyckas och att lärarna inte låter sig duperas. När lektorn säger att ”även om vi lärare kanske sätta betyg efter just dylika detaljer” skapas en bild av att försöken kanske trots allt lyckas. I bägge fallen lyfts studentens eget ansvar fram. Studenten måste ha mod att inte jaga betyg utan istället fostra sig själv och lägga upp sitt arbete på ett förståndigt sätt. Ett tydligt mått av självständighet efterfrågas i alla delar av deras

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

arbetsinsats. Att jaga betyg ses alltså inte, trots ett erkännande av läraröverflöd och konkurrens, som ett förståndigt beteende. Ett förståndigt beteende innebär att arbeta så att man får ett verkligt studieintresse och därmed en bildning som kan sätta sin prägel på studentens karaktär och uppträdande. Den styrning lektor Zetterberg främst lyfter fram kan alltså kallas för en motmakt där studenten genom tekniker för eget ansvar motverkar skadlig styrning i form av läraröverflöd och konkurrens respektive lärares tekniker för att examinera och bedöma.

Såväl i Biblioteksbladet (1929) som i Sveriges lärartidning (1928) finns artiklar som tar upp studenters eget ansvar för uppförande och studieresultat och anknyter till fusk. Följande avsnitt från Biblioteksbladet behandlar det amerikanska honor code systemet med ursprung i William and Mary College (Geiger, 1922). Följande utdrag kommer från Biblioteksbladet:

Författaren har under en studieresa i Förenta staterna ägnat särskild uppmärksamhet åt de anordningar av olika slag, som avse ungdomens moraliska och sociala fostran. Till en början påvisas, huruvida i Amerika med styrka betonas den medborgerliga fostran såsom skolans förnämsta uppgift. I det följande lämnar författaren konkreta exempel på hur denna fostran i verkligheten gestaltar sig på olika åldersstadier och vid olika läroanstalter. Sålunda behandlas i ett kapitel elevsjälstyrelse, i ett annat det s. k. hederssystemet, vilket tillämpas vid colleges men även i modifierad form vid överskolorna (high schools) och som består däri att, varje enskild elev ansvarar för att intet fusk förekommer i skolarbetet, t. ex. vid skrivningarna. (s. 69)

Den styrningsrational som lyfts fram är medborgerlig fostran. Det poängteras att denna fostran varav tekniker för moralisk och social fostran är en del är en förstarangsuppgift. Den teknik som fokuseras är hederssystemet. Hederssystemet skiljs ut från elevsjälstyrelse som är ett exempel på hur elever tar ansvar för demokratiska processer. Hederssystemet innebär istället en

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

kod för uppförande. Det exempel på ansvar som varje enskild student har i hederssystemet är inte enbart begränsat till det egna uppförandet. Varje enskild elev har ansvar för att ”intet fusk förekommer i skolarbetet, t.ex. vid skrivningarna. Fusk betraktas därmed inte som en enskild angelägenhet eller en angelägenhet mellan den fuskande studenten och skolan. Det betraktas inte heller som något som enbart kan förekomma vid prov även om det är sådant fusk som används som exempel. Skyldigheten att övervaka och rapportera gäller allt skolarbete. Utdraget kan kontrasteras mot två andra utdrag, ett som rör arbetsformer och ett som rör samhälleligt ansvar. I Svensk Lärartidning behandlas frågan om samarbete och fusk:

Då man i varje rörelse varje viskning i klassen ser ett brott mot disciplinen, lider man naturligtvis av dessa ideligen upprepade störningar. Man skulle tycka, att det borde vara olidligt för läraren i en klass, där barnen inte blott viska och vända på sig, utan fritt gå omkring och med låg röst samtala med varandra. Fråga läraren om än ett, än ett annat, och där det således alltid är ett surr som i en bikupa. För en inbiten klasslärare känns det nog också lite underligt till en början. Men så snart man har kommit ifrån vaneföreställningen, att samtal i klassen är oreda och straffbart självsvald och samarbete detsamma som fusk, och istället får klart för sig att både mumlet och rörligheten betingas av arbetet, då lider man inte längre, utan känner att det just då arbetas med liv och lust.

Författaren tar i denna artikel upp den kulturkrock som kan uppstå när ”nya” arbetsformer införs. Den typ av samarbete som behandlas skiljer sig från monitörssystemet genom att det bygger på ett verkligt utbyte där det ”arbetas med liv och lust”. Mummel och rörelse förklaras med samarbete kring olika arbetsuppgifter. Den bild av skolvardagen som målas upp är en där sådana arbetsformer är ovana för läraren. Att använda en teknik där elever tillsammans med klasskamrater tar ansvar för det egna lärandet får konsekvenser när det gäller

hur arbetsmiljön ser ut och författaren poängterar att det kan ta tid för en lärare att vänja sig och att skilja ut rörlighet och mummel som utslag av liv och lust att lära. Det kan också vara svårt att byta perspektiv på samarbete. Här skiljs det dagliga arbetet ut som något man med fördel kan samarbeta kring till skillnad från i rapporten om hederssystemet där även detta kallas fusk. Det kräver emellertid att man ser samarbete som en positiv del av lärande och kommer ifrån ”vane föreställningen” att samarbete är ”detsamma som fusk”. Fusk neutraliseras genom tekniker för eget ansvar. Samtidigt finns en vilja att utsträcka ansvaret till samhället som helhet och hur de ideal vi presenterar påverkar elever bland annat när det gäller deras förhållande till fusk. I

Biblioteksbladet (1923) förekommer kommentarer utifrån böcker karaktärsdanande betydelse:

Ungdomarna dana i mångt och mycket sina ideal efter böckernas hjältar och hjältinnor, det är därför av stor vikt, att dessa äro vad pojarna bruka kalla ”renhåriga”. Boven får icke vara hjälten, åtminstone ej framställas så, att sympatierna följa honom. På senare tiden har framkommit en viss tendens att i välskrivna böcker skildra trevliga och hurtiga barn, vilkas förhållande till äldre personer särskilt till föräldrar och lärare dock är högst betänkligt, utan att författaren det minsta reagerar däremot. Det ligger kanske i tiden och är kanske »en bild ur livet», men vi betacka oss för sådana verklighetsbilder. Fusk måste av författaren anses som och framhållas som fusk = något straffbart, likaså olydnad mot föräldrar och lärare och tydligt måste också framstå, att det att man »klarar sig», inte är något, som på minsta sätt förbättrar en dålig affär. (Biblioteksbladet, 1923, 130)

Författare av barn- och ungdomslitteratur ges ett ansvar för läsarens karaktär och bör ta det ansvaret genom att forma sina bokkaraktärer så att de ger en positiv bild. Idealet ”renhårig” kontrasteras mot ”trevliga och hurtiga barn, vilkas förhållande till äldre personer särskilt till föräldrar dock är högst betänkligt”. Författare gör ansvariga för sådana skildringar. Det finns

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

också en signal om att den här formen av bilder är verklighetsbilder som ligger i tiden. Det som görs gällande genom formuleringen "ligger kanske i tiden" är att det lätt vanartiga barnet, som inte visar respekt för auktoriteter, som har en relation till vuxna som inte bygger på absolut lydnad börjat bli en del av en särskild diskurs om hur barn skall vara som förmedlas i litteraturen. Men det sägs också att det som förmedlas är verklighetsbilder. Anspråket är att detta barn konstrueras utifrån en existerande verklighet. Barnet är inte en fiktion utan ett verkligt barn som dessutom kopplas samman med fusk. Ytterligare en kategorisering genomförs. Fusk är inte en oskyldig handling. Den som fuskar gör något straffbart. En tydlig uppdelning görs mellan ett konsekvensetiskt betraktande av fusk där framgång och egennyttan utgör grund för en bedömning av handlingen och ett pliktetiskt där handlingen bedöms efter vad handlingen i sig står för.

Fusk, vanligt fusk och en strukturell (o)moral

Min artikel startade med ett nedslag i den nutida diskussionen om ökat fusk, studenters omoral och rädsla för hur tekniken kan tänkas bidra till en ytterligare ökning. Syftet angavs till att göra ett historiskt nedslag och teckna en bakgrund till den diskussion om fusk och omoral i samband med examinationer som börjat föras i media vid olika lärosäten, i den svenska ungdomsskolan, och bland forskare under det senaste årtiondet för att söka pusselbitar till en examinationens sanningsdiskurs. Resultatet kan sammanfattas som en precisering av ett problem, dess orsaker och lösningar.

Fusk som hot mot utbildningens kvalitet. Givet det inledande antagandet att utbildning är en del av en vidare styrningsrational där styrning sker i namnet av allas delaktighet och ansvar för samhället och välfärden (Foucault, 1979) framstår fusk som ett problem i den mån man kan säga att fusket hotar utbildningens integritet. Hotet kan avgränsas till frågan om fusket innebär

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

att studenter klarar prov och därmed kurser de egentligen inte borde ha klarat och att det därmed finns en risk att de som utbildas vid akademiska lärosäten inte klarar sina framtida arbetsuppgifter inom olika professioner. Oron för att detta skulle vara fallet verkar inte vara särskilt stor i de historiska källor jag refererar till. Det som i första hand tycks oroa är att fusket är sådant att man kan ifrågasätta att den som deltagit i det har en sådan mognad och moralisk styrka att den är lämpad att undervisa barn och ungdom. Examinationen har alltså i Härnösandsfallet inte enbart fungerat som en teknik för att mäta studenters kunskaper utan dessutom deras karaktär. Så är det också i Luleåfallet. Fuskets betydelse för studenternas kunskapsbildning behandlas inte. Istället handlar det om studenternas vandel. Åtskillnad görs mellan studenter som ger hjälp och studenter som tar emot hjälp, men framförallt skiljer man på vanligt fusk som inte ens föranleder kollegiet att sammanträda och den form fusk som involverar planering och mutor som Härnösandsstudenterna genomfört.

Fusk som metod att skapa individuella fördelar. Lektor Zetterberg i Stjärnskott pekar också på de individuella fördelar som strategisk utantillinlärning ger i form av högre betyg. Detta i ett läge när det är läraröverskott och höga betyg krävs för att man skall få tjänst som lärare. Elman (2000) pekar på samma motiv till fusk och menar att de insatser som stod på spel vid kinesiska ämbetsexaminationer var av den arten att man kunde förvänta sig desperata försök från studenten. Ett sådant resonemang ligger i linje med Michaels och Miethes (1987) avgränsning där utbildningsfusk anges som ”a fraudulent means of achieving the scarce valued resources (eg. Higher grades) allocated within the setting” (871). Fusk blir helt enkelt ett sätt att skaffa sig fördelar.

Det empiriska material som redovisats pekar mot en betydligt mer komplex syn på problemet. Fusk må vara ett medel för att skaffa sig en examen genom bedrägeri men även i

framställningar som tar sin utgångspunkt i vad fusket ger för individuella effekter ser man till fuskets negativa sociala effekter. Precis som i den nutida diskursen om lättillgänglig information och plagiering finns en diskurs om att studenter riskerar att lura sig själv på de kunskaper och färdigheter de kan behöva. De riskerar att inte bli skickliga, kritiska, skapande aktörer i en akademisk miljö (Auer & Krupar, 2001; Mallon, 1989/2001) Fusk kopplas till slarvigt genomfört arbete och i utbildningssammanhang kan ett sådant arbete påverka kunskaper. Fuska blir i ett sådant sammanhang det som Lektor Zetterberg anger i resultatgenomgången, nämligen ett sätt att lura sig själv.

Fusk som ett hot mot akademisk integritet. Det historiska materialet visar också på en diskurs som placerar problemet utanför såväl den enskilde individen som fusktilfallet. Det som förs fram är ett vidare samhällsperspektiv. I internationell forskning diskuteras frågan i första hand ur två perspektiv. I det ena perspektivet tar sikte på akademisk integritet. Det andra ser problemet ur ett vidare samhällsperspektiv.

Hotet kan också vara ett specifikt hot som riktar sig mot akademisk verksamhet. Så kan man säga att det framtonar när plagiering och fabrikation diskuteras i dagens fuskdebatt. Plagiering och fabrikation presenteras då som former för vilseledande som bidrar till att urholka de anspråk som akademiska lärosäten gör på sanningsproduktion. Det är i en sådan riktning utsagorna i Stjärnskott går. Här är det risken för bristande bildning som framstår som störst. Studenter som lär sig utantill och inte på djupet riskerar att gå miste om den bildning som är avsikten med deras utbildning.

Det som fokuseras är emellertid studenternas professionella kvalifikationer som fostrare snarare än deras inomakademiska kvalifikationer. Oron gäller hur lärare med sådana brister skall kunna göra ett professionellt arbete i en skola vars uppgift det är att fostra studenter inte enbart

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

ge dem kunskaper. På motsvarande sätt förs dagens fuskdiskussion utifrån studenternas framtida roll som producenter av vetenskaplig sanning. Hotet riktar sig inte enbart mot akademisk integritet utan kan också medföra att samhället tappar förtroendet för den kunskapsproduktion som akademin står för.

Ett problem, dess orsaker och lösningar. Studentfusk är som synes inte något nytt. Historiskt föregriper det uppkomsten av ordet fusk i svenska språket. Det saknas enighet om vad som bör kallas fusk och hur allvarligt man bör se på det. Fusk kommer i många former, från mutor i Härnösand, till fusklappar i Luleå, och memorering i Linköping och Hälsingborg till mobiltelefoner i tentamenssalarna i Uppsala. Få ledtrådar finns till orsakerna bakom fusk i den empiri som artikeln bygger på. I Stjärnskott antyds att läraröverskott kan skapa oro för framtida jobb. Vi vet inte vad som drev studenterna i Härnösand och Luleå att fuska. I svensk skönlitteratur förekommer rädsla som motiv, liksom missnöje med lärare eller bristande respekt för lärare. I Hartshorn och Mays studie från 1928 (sic!) pekas på läggning, motiv, påverkan och tillfälle. Parr 1936 för fram medlemskap i studentföreningar, föräldretryck, ekonomiskt tryck, många fritidsaktiviteter och låga betyg.

Lösningarna på problemet motsvara de som beskrivs i dagens Högskoleförordning. Studenterna vid Härnösand. Studenterna vid Härnösands Folkskoleseminarium avstängs men beviljas på seminariets förslag rätten att läsa om samma kurs nästkommande år och examineras på nytt. Studenterna i Luleå klarar sig med nedsatt sedesbetyg, ett straff som förmodligen starkt skulle kunna påverka deras möjligheter till anställning i tider av läraröverskott. Foucaults utgångspunkt är att vi lär oss styra oss själva. Närvarande i tidens diskussion är det egna ansvaret för kunskapsbildning, samarbetsmodeller, och hederskodssystem. Detta kan ställas mot dagens perspektiv. Turkle (1997, pp. 228-231) menar att fusk blivit en del av det post moderna samhället

Nu var det 1928. Ett historiskt nedslag bland moraliska diskurser om studenters agerande vid prov.

och gör en koppling till hur individer kan skapa eller ta upp identiteter i MUDs, MOOs eller realtidssamtal. Turkle refererar till en samhällsutveckling som relativiserar och omdefinierar fusk. Det må vara fusk och bedrägeri att utge sig för att ha en viss titel men i en virtuell miljö kan det istället definieras som en lek med identiteter. Det må vara fusk att plagiera. Ett av skälen till en sådan utveckling är teknikutvecklingen (Austin och Brown, 1998). I ett sociokulturellt perspektiv kan man betrakta denna utveckling av fusk som ett sätt att utnyttja möjligheter som skapats genom att nya artefakter introducerats. Människor uppfattar dessa möjligheter eller affordanser som Gibson kallar det (1986) och drar nytta i dem i olika aktiviteter. Det återspeglas också i ungdomar användning av webbsidor med "cheats" där man hjälper varandra. Fusk vid examination tycks emellertid föregripa såväl postmodern filosofi som modern teknik. Fusk blir i detta sammanhang en del av normaliteten snarare än något avvikande och man kan fråga sig om fusk snarare är ett svar på frågan hur man kommer vidare (jmf Wittgenstein, § 875, 1980) än ett direkt brott mot spelets regler.

References

- Auer, N. J., & Krupar, E. M. (2001). Mouse click plagiarism: The role of technology in plagiarism and the librarian's role in combating it. . *Library Trends*, 49, 415-433.
- Austin, J. M., & Brown, L. D. (1999). Internet plagiarism: Developing strategies to curb student academic dishonesty. *The Internet and Higher Education*, 2(1), 21-33.
- Bedrägeri vid. (1928). Bedrägeri vid skriftlig avgångsexamen. *Sveriges Lärartidning* (23), 413-416.
- Benson, C. (2003). The unthinkable boundaries of self: The role of negative emotional boundaries for the formation, maintenance and transformation of identities. In R. Harré & F. M. Moghaddam (Eds.), *The self and others: Positioning individuals and groups in personal, political, and cultural contexts* (pp. vi, 322). Westport, CT: Praeger.
- Billig, M. (1996). *Arguing and thinking : a rhetorical approach to social psychology* (New ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Björklund, M., & Wenestam, C.-G. (1999). *Academic cheating: Frequency methods, and causes*. Paper presented at the European Conference on Educational Research.
- Bricault, D. (1998). *Legal Aspects of Academic Dishonesty: Policies, Perceptions, and Realities*: North Park University.
- Bushway, A., & Nash, W. R. (1977). School Cheating Behavior. *Review of educational research*, 47, 623-632.
- Cressey, D. R. (1952). Application and Verification of the Differential Association Theory. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 43(1), 43-52.

- Davis, S.F., Grover, C.A., Becker, A.H. & McGregor, L.N. (1992). Academic dishonesty: prevalence, determinants, techniques, and punishments. *Teaching of Psychology*, 19, 1, s. 16-20.
- Crown, D. F., & Spiller, M. S. (1998). Learning from the Literature on Collegiate Cheating: A Review of Empirical Research. *Journal of Business Ethics*, 17(6), 683.
- Edwards, D. (1997). *Discourse and cognition*. London: Sage.
- Edwards, D. (2000). Extreme Case Formulations: Softeners, Investment, and Doing Nonliteral. *Research on Language and Social Interaction*, 33(4), 347-373.
- Einstadter, W., & Stuart, H. (1995). *Criminological theory : an analysis of its underlying assumptions*. Fort Worth, Tex.: Harcourt Brace College Publishers.
- Hester, D. S., & Eglin, P. (2003). *The Montreal Massacre: A Story of Membership Categorization Analysis*: Wilfrid Laurier University Press.
- Elman, B. A. (2000). *A cultural history of civil examinations in late imperial China*. Berkley, CA: University of California Press.
- Franklyn-Stokes, A., & Newstead, S. (1995). Undergraduate cheating: Who does what and why? *Studies in Higher Education*, 20(2), 159-172.
- Foucault, Michael (1979), "Omnes et singulatim" Toward a critique of political reason. In James D. Faubion (1994) Michael Foucault. Power. Essential works of Foucault 1954-1984.
- Foucault (1980) *Sexualitetens historia. Volym 1. Viljan att veta*. Gidlunds
- Fusk vid. (1928). Fusk vid seminariet i Luleå. *Sveriges Lärartidning* 47(23), 436
- Geiger, J. R. (1922). The Honor System in Colleges. *International Journal of Ethics*, 32(4), 398-409.
- [Insert Running title of <72 characters]

Gibson, J. J. (1979/1986). *The ecological approach to visual perception*. Hillsdale, N.J.: LEA.

Hartshorne, H., & May, M. A. (1928). *Studies in deceit*. New York: Macmillan.

Haines, V. J., Diekhoff, G. M., LaBeff, E. E., & Clark, R. E. (1986). College cheating: Immaturity, lack of commitment, and the neutralizing attitude. *Research in Higher Education (Historical Archive)*, 25(4), 342.

Hgr. (1929) Anmälan av Einar, Gauffin. Karaktärsdanning genom social fostran. Studierön från Amerika. *Biblioteksbladet*. 14, 69-70.

Horowitz, H. L. (1987). *Campus Life: Undergraduate Cultures from the End of the Eighteenth Century to the Present*. University of Chicago Press.

Hunt, A., & Wickham, G. (1994). *Foucault and the Law: Towards a Sociology of Law as Governance*: Pluto Press (UK)

Högskoleverket. (2002). Sammanställning av beslut från disciplinnämnder och domar i disciplinärenden från förvaltningsdomstolar 2001. Stockholm: Högskoleverket.

Högskoleverket. (2003). Sammanställning av beslut och domar i disciplinärenden som rör studerande vid universitet och högskolor 2002 (No. 2003:24R). Stockholm: Högskoleverket.

Kibler, W. L. (1993). Academic dishonesty: A student development dilemma. *NASPA Journal*, 30(4), 252–267.

Kohlberg, L. (1969) Stage and sequence: the cognitive development approach to socialization. in D. A. Goslin (Ed.) *Handbook of socialization theory and research*. Chicago, IL: RandMcNally

Lindström, K. (2002, September 16). Nu ska fuskande elever stoppas. *Computer Sweden*, p. 4.

[Insert Running title of <72 characters]

Lundberg, H. (1923). Några synpunkter vid val och utstyrelse av ungdomsböcker.

Biblioteksbladet. 8, 126-133.

Mallon, T. (1989/2001). *Stolen Words: The Classic Book on Plagiarism*: Harvest/HBJ Book.

Mills, C. W. (1963). Diagnosis of our moral uneasiness. In C. W. Mills & I. L. Horowitz (Eds.),

Power, politics and people : the collected essays of C. Wright Mills (pp. 657 s.). New

York: Oxford Univ. Press. Nilsson, Å. (1996, September 20).

Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672-

682.

Michaels, J. W., & Miethe, T. D. (1989). Applying Theories of Deviance to Academic Cheating.

Social science quarterly, 70(4), 870-885.

Nilsson, Å (1996, September 20). Lärare måste ha IT-kunskap. *Computer Sweden* 96-09-20.

Parr, F. W. (1936). The Problem of Student Honesty. *The Journal of Higher Education*, 7(6),

318-326.

Pecorari, D. (2003). Good and original: Plagiarism and patchwriting in academic second-

language writing. *Journal of Second Language Writing*, 12 317-345.

Platon (1997) Faidros. I *Skrifter. Bok 2*. Översättning av Jan Stolpe. Stockholm: Atlantis. 307 –

377.

Pomerantz, A. (1986). Extreme case formulations: A way of legitimizing claims. *Human Studies*,

9(2), 219-229.

Riksdagsprotokoll 1998/99:80

Sacks, H. (1992). The MIR membership categorisation device. In H. Sacks, E. A. Schegloff & G.

Jefferson (Eds.), *Lectures on conversation* (pp. 40-48). Oxford: Blackwell Publishing.

SFS. (1993 (100)). Nya högskolelagen: Högskoleförordningen. Stockholm: Fritze.

[Insert Running title of <72 characters]

Sutherland (1939) *Principles of criminology*. (4th ed.) Chicago. ILL.

Spector, M., & Kitsuse, J. I. (1987). *Constructing social problems*. New York: Aldine de Gruyter.

Sundström, A. (2003). Fusk i nationella provet. *Dagens Nyheter*

Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670.

Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma stjärnskott

Turkel 1997

Utbrett fusk. (2003, June 17). *Utbrett fusk på högskolorna*. *Dagens Nyheter*.

Weste, E. W. (1807/1995). *Svenskt och fransyskt lexicon*. Lund: J. Lindell.

Wetterbergh, C. A. (1847). *Penningar och arbete: genremålning*. Norrköping,: Östlund & Bergling.

Whitley, B. E. (1998). *Factors associated with cheating among college students: A Review*. *Research in Higher Education*, 39(3), 235.

Wittgenstein, L. (1980). *Culture and value*. Oxford: Blackwell.